

Kan vi feire fastlegeordningen?

■ STEINAR WESTIN • Fastlege og professor i sosialmedisin

I sommer er det 15 år siden fastlegeordningen ble innført i Norge. Trondheim var en av forsøkskommunene gjennom 1990-tallet. Ble reformen vellykket?

Vi glemmer fort. Mange opplever kanskje at det er en selvfølge at alle her til lands siden 1. juni 2001 har rett til å velge seg en navngitt fastlege. Når nær 99 prosent av befolkningen nå faktisk gjør det, er det fristende å si at – ja, fastlegeordningen virker.

Men så enkelt er det ikke. Virker for hvem? For pasientene, for oss fastleger, for våre samarbeidspartnere, for myndighetene? Og hva var alternativene den gangen Tore Tønne som helseminister loset reformen gjennom i Stortinget? Er ordningen levedyktig framover? Slike spørsmål er allerede på dagsorden i møter og samlinger blant leger og politikere utover i landet.

Fastlegeordningen er en underlig skapning. Tidvis har den høstet støtte både fra venstre og høyre side i det politiske landskapet. For oss leger består den både av bindinger og frihet, en blanding av offentlige rammer og fri yrkesutøvelse. Opprinnelig ble den lansert fra faglig hold, fra grupper av allmennleger som hadde vært på studiereiser i England og Danmark og latt seg – eller oss, får jeg si – imponere av den høye faglige standarden vi opplevde i de langvarige lege-pasientforholdene de hadde der. De var «husleger» på en helt annen måte enn i norske byer. De kjente sine pasienter og deres familier. Ikke slik som her i Trondheim før forsøksordningen med pasientlister fra 1993. Da het det seg at Risvollan legesenter, som eksempel, hadde like mange aktive pasientjournaler som hele Tromsø bys befolkning.

Selv jobbet jeg en tid som allmennlege på et annet legesenter, og minnes en endeløs rekke av «engangspasienter» som jeg visste lite om, og som jeg kanskje ikke kom til å se igjen. «Doctorshopping» – ble det

syrlig kalt blant våre britiske kolleger. Slikt kunne det aldri bli noen god legetjeneste av, mente de – og vi.

Egentlig var dette mest et by-problem. Utover i småkommunene sørget fjell og fjord og ferger for at forholdet mellom pasient og lege var mer enn fast nok. «Blir det fastere nå, slutter jeg», hørte jeg den lokale distriktslegen i Selje sukke en gang jeg var på besøk der. I utkantene var problemet mange steder at legevikarer kom og gikk, iblant med så mange skifter at vi måtte tåle vitsingen fra Nord-Norge – at definisjonen av en fastlege der var å ha samme lege når du gikk ut av kontordøra som da du gikk inn.

Så kom loven om helsetjeneste i kommunen i 1984. De statlige distriktslegene forsvant, og kommunene fikk ansvaret for primærhelsetjenesten. I en lang periode var det ulike slags ordninger for primærleger, noen også med fast lønn. Men myndighetene opplevde nok at de hadde lite styring både med legefördeling og faglig innhold. En fastlegeordning, som den i England fra 1948, ble svaret, og da for hele landet.

Det skjedde ikke uten strid. Fra Oslo hørte vi at det ble ropt om tvang og stalinisme. Hvorfor skulle man ikke kunne gå til den legen man selv ønsket? Inntil det roet seg da de også der forstod at det var «fritt valg av fast lege». De fleste fikk beholde den legen se selv ønsket. Frivillig bytte av lege

inntil to ganger pr. år ivaretar stort sett behovet for å unngå de vanskelige relasjonene. Og så får vi fastleger finne oss i at vi ikke fritt kan velge våre pasienter. Slik må det være.

Siden har det vært nokså stille om selve reformen. Avisenes forsider og politikernes dagsorden preges stort sett av sykehusenes problemer. Men innad blant fastlegene murrer og knurres det. Vi har opplevd en stadig økende arbeidsbyrde, ikke minst med samhandlingsreformen, uten at antallet fastleger har økt nevneverdig. Som «selvstendig næringsdrivende» har vi ingen regulert arbeidstid. Min egen har økt jevnt og trutt, og når jeg nå forlater mitt kontor i seks-sju-tiden sitter det gjerne et par av kollegene mine der med administrasjon og papirarbeid. Vi bryter akkorden, hele tiden, ville vi sagt om vi hadde forstått de gamle fagforeningenes strategi.

Det er altså ikke en knirkefri ordning som nå feires. Men vi får notere som en suksess at fastlegene rangerer nesten på topp i målinger av hvilke offentlige tjenester folk flest er mest tilfreds med, tett bak bibliotekene og Vinmonopolet.

Innlegget har vært publisert i *Adresseavisen*, Signert-spalten 19.07.2016

■ STEINAR.WESTIN@NTNU.NO

Trondheim var en av forsøkskommunene da fastlegeordningen ble innført for 15 år siden.

